

Egidijus Šustauskas
ES paramos konsultantas, 29 m.

Liepos 17 d.

Niekados gyvenime nesu rašęs dienoraščio, tad sunku nuspręsti, ką jame turėčiau rašyti, kadangi tikėtina, kad jį perskaitys ne vienas žmogus.

23:28

Sėdime visa komanda „AirAstana“ lėktuve, skrendančiame į Nur-Sultaną, Kazachstano sostinę. Jaučiu didelį fizinį ir emocinį nuovargį, kadangi diena buvo beprotiškai ilga. Atrodo, kad išlydėtuvės vyko prieš daugiau nei savaitę, nors dar prieš 8 valandas buvau apsuptas operatorių, fotografų, politikų, šeimos, draugų ir nepažįstamų žmonių dėmesiu.

Puikiai prisimenu, kaip traukinių stotyje vogčiomis žvilgčioju į savo žmoną ir jau jaučiuosi be galo pasiilgęs, nors tuo pačiu netveriu savame kailyje laukdamas bene svarbiausios kelionės savo gyvenime.

Apsikabinimai, bučiniai, rankų paspaudimai, palinkėjimo žodžiai ir po truputį auganti atsakomybė tinkamai atstovauti misiją, kuri svarbi ne tik mums, šešiolikai dalyvių, bet visai Lietuvai.

Įlipus į traukinį, vežantį į Vilniaus oro uostą, vis dar jaučiu adrenalina, nors pasibaigęs dėmesys džiugina, kadangi galima susikoncentruoti į darbus, kurie mūsų laukia. Oro uoste dalijamės įspūdžiais, emocijomis, daug juokaujame ir su nekantrumu laukiame, kada sėsime į lėktuvą, skraidinantį pakeliui link mūsų tikslo. Kelionės metu stengiuosi kuo įmanoma labiau pažinti kiekvieną bendražygį, sužinoti faktus, kurie nėra žinomi. Išties, komanda neeilinė, todėl labai sunku suprasti, dėl kokių savybių buvau atrinktas.

Liepos 18 d. 23:20

Šiandien buvo ilgiausia mano diena gyvenime. Kadangi skridome per naktį, o vertikaloje pozicijoje užmigti praktiškai negaliu, todėl naktis buvo bemiegė.

Nur-Sultane nusileidome apie 6 val. ryto. Mus pasitiko Lietuvos ambasados Kazachstane diplomatas Adomas. Jis šiltai pasveikino kiekvieną iš mūsų ir palydėjo link mūsų mikroautobuso, kuris turėjo nuvežti į Lietuvos ambasadą Kazachstane.

Per pietus mes jau buvome Astanos kapinėse, kur tikėjaisi, kad tiesiog aplankysime lietuvių kapus. Mano nuostabai, Arnoldas pasakė, kad šiose kapinėse nėra žinoma apie palaidotus lietuvius, todėl mes būsime pirmieji jų ieškantys ir inventorizuojantys. Labai apsidžiaugiau, kad tai nebuvo tiesiog ekskursija ir galėsime tuojau pat pradėti savo misiją.

Įžengęs į kapines buvau šokiruotas. Praktiškai visi kapai buvo apleisti, apaugę ilgomis žolėmis, medžiais, krūmais, o pačios kapinės visiškai neprižiūrimos. Teko sunkiai bristi per kliūtis, kadangi žmonės čia sulaidoti chaotiškai. Bandžiau įsivaizduoti, jeigu giminės norėtų savo artimąjį palaidoti šalia kito giminaičio, ko gero, nepavyktų, kadangi daugelis kapų yra tiesiog neprieinami. Didžiausią nusivylimą kėlė tai, kad nemažai kapų neturi atminimo lentelių, užrašai yra nublukę, arba nulupti metalo vagių, tai reiškė, kad galime praeiti nemažai lietuvių kapų.

Po maždaug pusantros valandos paieškų, radau pirmąjį lietuvių kapą. Viduje jaučiau malonų jausmą, nes tai buvo mano pirmasis prisilietimas prie istorijos išsaugojimo. Vakare vykome į Karagandą, miestą, kuriame buvo didžiausia lagerių koncentracija visame Kazachstane. Apsistojome Kazachstano lietuvių kieme, kuriame praėjusiais metais jau lankėsi 2018 m. ekspedicijos dalyviai. Įsikūrėme stovyklą, gaminomės valgyti ir su nekantrumu laukiame ateinančios dienos.

2019 liepos 19 d.

Šiandien ryte kėliausi sunkiai. Nesu pratęs miegoti ant kieto pagrindo, o čia dar ir žemė ne kaip Lietuvoje, ne minkšta ir puri. Čia teko miegoti kone ant uolienos, tad kokybiško miego praktiškai neturėjau.

Pakeliui į kapines sustojome nusipirkti dažų. Visi misijos dalyviai buvo gerai nusiteikę, traukė dainas, o tai atkreipė prekybos centro administratorės dėmesį. Ji liepė mums nustoti dainuoti, nes pas juos prekybos centre tvarka neleidžia triukšmauti. Buvo sunku suprasti, kuo galėjome užkliūti, nes dainavome lauke, o ne prekybos centre.

Įsigiję dažų, pirmiausiai aplankėme 2018 m. ekspedicijos lankytas Mamyčių kapines. Jose „Misija Sibiras‘18“ pastatė gražų kryžių. Liūdniausia buvo žinoti, kad daugelių čia atgulusių vaikų atminimas niekadoms nebuvo paminėtas, kadangi vaikai nuo mamų buvo atskiriami labai ankstyvame amžiuje ir labai dažnai mirdavo nuo prastų gyvenimo sąlygų. Kalinčios motinos neturėjo galimybės jų deramai palaidoti.

Vėliau aplankėme kapines, esančias šalia veikiančio kalėjimo. Jos buvo nedidelės ir jaukios. Lyginant su Astanos kapinėmis, tai buvo malonus pasivaikščiojimas. Mantas rado lietuviškai užrašytą kapą. Tikrai netikėjau, kad šiose mažose kapinėse rasime lietuvių.

Paskutinė dienos stotelė – Dolinkos lagerio kapinės. Nors tiksliau reikėtų sakyti – vieta, kur kažkada buvo kapinės. Dabar radome tiesiog plyną lauką ir karvių ganymo pėdsakų. Pats Arnoldas negalėjo pasakyti, kur tiksliai yra kapinių vieta, nes jokių įrodymų apie jų buvimą nematėme. Komandai jau patraukus link autobusiuko aš, Mantas ir Augustas nusprendėme apžiūrėti vos kelis centimetrus nuo žemės išlindusius medinius stagarėlius, kurie pasirodė santykinai ne savo vietoje šiame lauke. Šalia stagarėlių pastebėjome duobes, kurios akivaizdžiai sufleravo apie iškastus palaikus. Galvoje sukosi mintis, kad mediniai kryžiai buvo nulaužti ir panaudoti vietoje malkų, kadangi stepėse jų rasti pratiškai neįmanoma.

Klaidžiodami tarp medinių stagarėlių, aptikome žolėse gulintį stačiatikių kryžių. Puoliau vyti komandą ir pranešti naujieną, kad radome užtikrintus įrodymus apie čia buvusias kapines. Labai tikiuosi, kad šioje vietoje pastatysime atminimo kryžių ar koplytstulpį, kurį šiandien pradėjome konstruoti.

Stovykloje išsprendžiu prausimosi problemą. Sukonstravau dušą, kuriuo labiausiai džiaugiasi merginos. Aš irgi džiaugiuosi, kadangi neturiu nei mažiausio noro maudytis dumbliname tvenkinyje.

2019 liepos 20 d.

Šiandien rytas nebuvo lengvesnis nei praėjusios dienos, kadangi pailsėti niekaip nepavyksta. Arnoldas praneša, kad šiandien vyksime susitikti su Kazachstane gyvenančiu lietuviu – Dmitrijumi Ruginiu. Apie jį mums nieko nepasakoja, tad laukiame susitikimo.

Susitikę su Dmitrij, suprantu, kad be Arnoldo vertėjavimo neapseisime, kadangi Dmitrij lietuviškai nekalba. Didžiausią įspūdį palieka tai, kad ji šiuo metu dirba „National Geography“ fotografu. Mintyse bandau įsivaizduoti, kokius kadrus pavyksta užfiksuoti nesibaigiančioje Kazachstano stepėje. Dmitrij mums pasiūlo ekskursiją po vieną didžiausių Karagandos anglies kasyklų. Nuvykus į vietą, mus pasitinka angliškai kalbantis vietinis darbuotojas. Akivaizdu, kad jis nepripratęs prie užsienio turistų, nes elgiasi labai kukliai. Ekskursijos metu paaiškėja, kad gido šaknys yra Lietuvoje. Joje gyvena jo pusseserė. Pasako kelių miestų pavadinimus ir objektus. Ekskursijos pabaigoje matau jo veide susijaudinimą. Tai patvirtina jis pats, pridėdamas, kad šalia mūsų jis jaučiasi esantis tarp saviškių.

Po ekskursijos nuvykome į kapines, kuriose yra palaidoti Dmitrij artimieji. Jose radome nemažai lietuvių kapų. Man pavyko aptikti lietuvių kapą, kurio atminimo lentelė praktiškai neįžiūrima. Taip pat buvo nulūžęs kryžius, todėl nusprendžiau pagaminti naują, iš kapinėse rastų medžiagų.

Dienai perkopus į antrą pusę, Dmitrij aprodė apleistą miestą, kuris panašėjo į Černobylį, nors žmonės iš čia pasitraukė dėl uždarytos gamyklos. Vėliau nuvykome prie Dmitrij buvusio namo, kur įteikėme Seimo mums perduotą vėliavą.

Dienos pabaigoje Arnoldas pasiūlė dar sykį nuvykti į kapines, kuriose ieškojome Jurgio Dirvonskio dukros kapo. Priešingai nei vakar, šiandien jos kapo ieškojome kitoje geležinkelio pusėje, kurioje 2018 metų ekspedicija jau buvo naršiusi kapines. Turėjau milžinišką nuojautą, kad Jurgio dukros

kapas yra šioje bėgių pusėje, todėl praktiškai iš karto pasileidau į plotą, kuriame maniau jį esant. Pradžioje nesisekė, nors nuojauta niekaip neapleido, kad tuoj tuoj rasiu.

Kadangi tame plote ieškojau vienas ir komandos horizonte nesimatė, pradėjau abejoti, ar tik nelaukia jie manęs prie mikroautobuso. Pasileidau eiti atgal link išėjimo ir išvydau kitą komandos narį, tolumoje vaikštantį tarp kapų. Supratau, kad dar turiu laiko, todėl pasileidau atgal į tą patį plotą, kuriame ieškojau. Užteko paeiti dar 100 metrų į priekį, nuo paskutinės būtos vietos ir staiga pamačiau tai, ko ieškojome. Nors kryžius buvo dar bent už 20 metrų, nekilo jokių abejonių, kad tai Jurgio dukros kapas. Priėjus prie kapo užplūdo džiaugsmas, nes pavyko išpildyti Jurgio prašymą. Pradėjau šaukti komandą ir laukiau jų reakcijų. Visi buvo euforijoje, nes viltį jau buvo praradę. Šios dienos nepamiršiu niekadęs gyvenime.

2019 liepos 21 d.

Vakarykštę nuotaiką ryte slopina nuovargis. Nepadedą net Monikos vedama mankšta. Kūnas tiesiog nenori nieko daryti kol negaus pakankamai poilsio. Pirmiausiai vykstame į kapines, ten randame labai daug lietuvių kapų, nors pačios kapinės nėra tokios senos ir didelės. Šiandien lietuvių paieškoms trukdo karštis, kuris nuo atvykimo į Karagandą, kiekvieną dieną vis didėja.

Po kapinių važiuojame į Albino Dumbiausko įsteigtą katalikišką bažnyčią, kurioje tarnauja kunigas iš Lietuvos į Karagandą atvykęs prieš 11 metų. Po mišių su Pauliumi spėjame įsmukti į Karagandos katalikų bendruomenės susirinkimą. Sunkiai, laužyta rusų kalba pasikalbame, nusifotografuojame ir skubame atgal pas komandą.

Aplankome Spasko lagerio kapinių vietą, kurioje įvairios tautos paliko savo atminimo paminklus čia mirusiems tautiečiams. Randame lietuvišką paminklą su partizanų kryžiumi ir medinį kryžių, pagamintą kažkieno asmenine iniciatyva.

Į pavakarę aplankome dar vienas kapines, kurių prieigose galima pastebėti vietos gyventojų buitį. Galvoju, kad kiek save atsimenu, Lietuvoje tokių vaizdų nesu matęs. Dieną užbaigiame ilgomis ir

varginančiomis koplýtstulpio statybomis. Darbą apsunkina ilgos diskusijos dėl mažų smulkmenų ir techninių problemų sprendimas dėl patirties trūkumo arba jos tiesiog nebuvimo. Matau, kad šianakt miegosiu dar trumpiau nei anksčiau.

2019 liepos 22 d.

Šiandien ryte kėlėmės anksčiau nei įprastai, į autobusiuką pasikrovėme vakar naktį pagamintą koplýtstulpį ir iš Lietuvos atsivežtą kryžių.

Pirmiausiai sustojome Karabase, kuriame veikė politinių kalinių paskirstymo punktas. Čia randame traukinio bėgius, tačiau jokio kito ženklo apie čia buvusį paskirstymo lagerį. Komanda nusprendžia, kad čia, vėliau vakare, pastatysime iš Lietuvos atsivežtą kryžių, nors jau beveik buvome pažadėję, kad surenkamą kryžių pastatysime Albino Dumbliausko bažnyčios kieme.

Tada judame link kapinių. Autobusiuke visi bando atrasti patogią poziciją ir kažkiek numigti, tačiau nuolatinis kratymas tik laužo kaklus ir iš kolektyvo veidų matosi, kad atgauti jėgų nepavyksta. Mano galvoje sukasi susierzinimas, nes esu įsitikinęs, kad norint produktyviai dirbti, komanda privalo bent vieną naktį išsimiegoti. Dabar matau tik su nuovargiu kovojančius žmones, o ne energingai kapines šukuojančius ekspedicijos dalyvius. Pradedame kapinių šukavimą. Vėl ir vėl randame lietuviškų pavardžių. Pradedu įsitikinti, kad lietuvių šiame krašte buvo absoliučiai visur.

Per pietus vykstame į Prostornoje miestelį, apie kurį mums dar Lietuvoje papasakojo Ferdinandas Vaitiekūnas. Jis buvo įsitikinęs, kad šiame miestelyje buvo lageris, kuriame kalėjo ir mirė jo tėvas. Nesame 100 procentų tikri, ar čia tikrai buvo lageris, kadangi internete informacijos randame labai mažai.

Atvykus į vietą, radome labai apleistą kaimą, kuriame daugiausiai gyvena iš Mongolijos atvykę imigrantai. Apsidairau aplinkui ir matau, kad aukščiausias objektas šioje teritorijoje yra gyvulių mėšlo kalnas. Greitai susilaukiame vietinių gyventojų dėmesio. Prisistato miestelio seniūnas, atveža

seniausią miestelio gyventoją, kuriam yra 71 metai ir jis pradeda pasakoti apie lagerio istoriją. Dalis komandos išvažiuoja apžiūrėti miestelio, kita dalis lieka sukalinėti koplytstulpio.

Kol dalis komandos bando sukalti koplytstulpį, aš su Augustu einame kasti duobės. Įsitikinu, kad žemė šiame krašte yra be galo kieta. Sunkiai dviese vargstame bandydami iškasti duobę. Vis matuojame su metru, ar jau pakanka, tačiau vis trūksta ir tęsiame toliau. Nekyla klausimų, kodėl čia taip skurdžiai auga medžiai, nes jų šaknims praktiškai neįmanoma įsiskverbti į žemę.

Prieš sugrįžtant komandai, Mantas papasakoja kuriozišką istoriją. Nuėjęs į lauko tualetą, jis sugebėjo į jį įmesti savo fotoaparata, kurį jam paskolino dėdė. Jis bando svarstyti, kaip būtų galima ištraukti fotoaparata, o aš su kolegomis tik juokiamės iš minties, kad Mantas vis dar tiki galintis jį išgelbėti. Sugrįžusi komanda patvirtina, čia buvus lageriui, todėl išdidžiai nešame koplytstulpį į jam skirtą vietą, įkasame, giedame Lietuvos himną ir džiaugiamės šiuo gražiu įamžinimu.

Pakeliui į Karabasą sustojame mažose kapinėse, esančiose nuostabiausioje gamtos apsuptyje, kokią tik teko iki šiol čia pastebėti. Nesinori nieko sakyti, nieko kalbėti, tik grožėtis.

Besileidžiant saulei esame Karabase, surinkinėjame kryžių, merginos dainuoja lietuviškas dainas, jaučiamės dvasiškai pakylėti. Pastatome kryžių, vėl giedame tautišką giesmę ir laimingi išvykstame atgal į stovyklą. Stovykloje skubame gaminti antrą koplytstulpį. Sekasi žymiai sklandžiau, tačiau vis tiek ne taip greitai, kaip norėtusi.

2019 liepos 23 d.

Šiandien paskutinė diena Karagandoje. Vykstame į kapines, kuriose Armui duodu interviu. Pasakoju apie savo įspūdžius, savijautą, nuotaikas. Buvo gera pasipasakoti, nors ir prieš mane buvo pastatyta kamera.

Po šių kapinių grįžtame atgal į stovyklą, pasiimame koplytstulpį ir vykstame atgal į Dolinką, kur nusprendėme, kad paliksime atminimą. Buvau labai patenkintas šiuo sprendimu, kadangi jaučiau didelį norą palikti atminimą vietoje, kurioje jokio atminimo tiesiog nėra.

Matau, kad ateina lietus, tad raginu komandos narius suktis greičiau, nes jeigu nespėsime nulakuoti koplytstulpio iki lietaus, tuomet jis nebus toks ilgaamžiškas. Pastačius koplytstulpį, vėl giedame tautišką giesmę, tik šį kartą su mumis yra daugiau Kazachstano lietuvių. Jų veiduose mačiau didelį susijaudinimą. Pasidarome po atminimo nuotrauką ir skubame į stovyklą krauti daiktų.

Pakeliui sustojame parduotuvėje, nes reikia nusipirkti maisto pusryčiams. Stoviniuojau lauke ir prie manęs prieina vietos gyventoja ir klausia, ką čia veikiamo. Trumpai ir laužytai papasakoju mūsų tikslą, ji labai nustemba, spaudžia ranką ir iš automobilio bagažinės traukia vyšnias ir juoduosius serbentus. Pripila du pilnus maišus ir sako, kad čia mums vitaminų. Lieku sujaudintas tokio poelgio, nes akivaizdu, kad moteris verčiasi sunkiai, o uogos yra jos papildomos pajamos.

Stovykloje užklumpa lietus, todėl stengiamės susipakuoti kuo įmanoma greičiau. Išvykstame į traukinių stotį, kurioje laukia kelionė traukiniu per naktį. Mane tai labai žavi, nes nesu to patyręs.

2019 Liepos 24 d.

Ryte pažadina Paulius. Taip gerai nemiegojau nuo pat išvykimo. Nors tai buvo tik 6 valandos miego, bet užtat pačios maloniausios. Iš vakaro buvau patinęs pasidomėti, kur tiksliai mes vykstame. Išlipame iš traukinio ir sako, taigi dvi dienas praleisime Ekibastūze. Kodėl gi ne, gal pamatysime dar kitokį Kazachstaną?

Mus turėjo kažkas pasitikti ir nuvežti į vietą, kurioje turėjome apsistoti, tačiau neatvažiavo. Arnoldas pranešė, kad pėsčiomis eisime iki muziejaus, o paskui į vietą, kurioje apsistosime. Labai nenorėjau matyti jokio muziejaus, o tik kuo greičiau pasidėti daiktus ir keliauti į kapines, nes liko labai mažai laiko.

Pakeliui į muziejų sužinome, kad į muziejų neiname, apsisukame ir patraukiame link Draugystės namų, kuriuos apibūdinčiau, kaip kultūros namus, kuriuos turime kiekviename Lietuvos miestelyje. Mums skiria visą aktų salę su scena ir šimtu kėdžių.

Palikę daiktus patraukiame link kapinių. Tuomet pirmą kartą pradėdau pastebėti, koks keistas tas Ekibastūzas. Žmonių žvilgsniai ir komentarai stebina. Atrodo, kad jie nėra matę turistų.

Atvykome į kapines, kurios iš pirmo žvilgsnio pasirodė ganėtinai didelės, tačiau komanda taip gerai susidirbusi, kad jas išnaršome per 3 valandas, o į kitas šiandien neisime. Pasak Arnoldo, šiandien gavome sibirietišką dozę uodu.

Šiandien buvo pirmoji diena ekspedicijoje, kai neradau nei vieno lietuvių kapo. Vakare sužinojome, kad tokios užsieniečių grupės, kaip mūsų, šiame mieste iš viso nėra buvę. Pramoninis miestas su milžiniška, atviro anglies kasimo, šachta ir daugiau nieko. Norėčiau sakyti, kad priminė Lietuvą prieš daugelį metų, tačiau tikriausiai priminė Lietuvą dar prieš man gimstant.

Miegoti įsitaisome ant grindų, visi vienoje, atviroje patalpoje. Vėl nauja patirtis.

2019 liepos 25 d.

Ryte einame valgyti į vietos kavinukę, kadangi neturime, kur užsikurti laužo. Kavinukėje užsisakome „amerikietiškus pusryčius“ ir juokiamės spėliodami, ką gausime. Gavome du kiaušinius ir dvi per pusę perpjautas dešreles. Vienintelis amerikietiškas dalykas šiuose pusryčiuose, tai užpilama kava, kurią gauni net neprašęs amerikietišku pusryčių.

Pavalgę keliaujame link kapinių, matome rūką. Vėliau suprantu, kad tai ne rūkas, o smogas, kadangi per jį nesimato saulės. Niekur kitur keliaudamas nemačiau tokio akivaizdaus ir tiršto smogo. Bandžiau įsivaizduoti, kaip stipriai jis veikia žmonių sveikatą.

Kapinėse sekasi taip pat gerai, kaip ir vakar, todėl greitai baigiame. Baigę, čia pat vietoje užsikuriame paskutinį laužą, verdame arbatą, valgome ir dalinamės paskutiniais įspūdžiais. Po kapinių patraukiame link muziejaus, kurį turėjome šiandien aplankyti. Einame ilgai, tad pradėdau svarstyti, ar muziejus vertas tiek daug mūsų energijos. Visgi laikas prabėga greitai, kadangi visą kelią juokaujame apie tai, kaip pigiai galėtume pertvarkyti šį miestą, nes čia kainos labai mažos. Pakeliui gaunu pravardę, kylančią nuo Ekibastūzo pavadinimo – Egis Bastūnas.

Muziejuje tuščia, esame vieninteliai lankytojai. Pasirodo, kad tokia didelė užsieniečių grupė šioje vietoje nėra lankiusis. Po muziejaus sužinome, kad aplankysime vietos pirty, kurioje galėsime atsipalaiduoti ir deramai nusiprausti. Pirtyje susipažįstame su vietos kultūra, kuri šiek tiek gąsdina ir tuo pačiu žavi. Išeiname švarūs ir laimingi.

Paskutinės vakarienės metu sužinau, kad aš, Monika ir Marijus miegosime kitame vagone, bet aš jaučiuosi per daug pavargęs, kad man tai rūpėtų. Bandau įsivaizduoti tą mielą gultą ir kaip jame jaukiai miegosiu, tačiau realybė kiek kitokia. Patekome į vietinį traukinį, kuriam tikriausiai virš 40 metų.

2019 liepos 26 d.

Traukinyje praktiškai nemiegojau, o kolegos irgi negalėjo pasigirti geru miegu. Prajuokina tik mano sugalvotas traukinio pavadinimas.

Nur-Sultane mus pasitinka ištikimasis Duman, kuris mus vežiojo Karagandoje. Vairuotojas per šį trumpą laiką tapo mūsų neblogu bičiuliu. Nuveža mus į Ambasadoriaus rezidenciją, kurioje visi skuba užsiimti miegamą vietą ant lovos.

Visą šią dieną neapleidžia mintys apie namus, artimuosius ir kaip jų pasiilgau.